

Emil BOROGHINĂ

Festivalul SHAKESPEARE¹

(Prezentare generală)

Nenumărații oameni de teatru străini și români, prezenți la edițiile de până acum, ziariștii acreditați la Festival, au subliniat încă de la început calitatea înaltă a acestei manifestări, înscriind-o printre cele mai valoroase din întreaga Europă.

Reputatul critic teatral Paul Taylor, comparând Festivalul Shakespeare de la Craiova din 1994, la care a participat, cu Festivalul Shakespeare de la Londra, organizat de celebra Royal Shakespeare Company, în direcția lui Michael Kustow, scria în presa britanică: „*La primul Festival Shakespeare din România, organizat de Teatrul Național Craiova, unul dintre momentele de vârf ale Festivalului a fost uimitorul spectacol cu Titus Andronicus al lui Silviu Purcărete. Titus-ul său a intrat în discuție pentru Festivalul Shakespeare al tuturor de la Barbican, dar nu s-a găsit o sală potrivită. Având în vedere dimensiunea spectacolului și faptul că domină calitativ tot ce s-a văzut în Festivalul londonez, această condiționare a fost o întâmplare nefericită. Într-adevăr, Festivalul de la Craiova a contribuit la scoaterea în evidență a calității inferioare a manifestării de la Londra. Spectacolele prezentate la Craiova au avut din abundență acele calități, care au lipsit, din toate punctele de vedere, spectacolelor de la Londra.*” (Paul Taylor – „Așa se face”, *The Independent*, 24 noiembrie 1994).

Într-un interviu acordat în anul 2003 ziarului *Cuvântul libertății*, profesorul John Elsom, Președinte de Onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, prezent la Craiova la cinci din cele șase ediții de până acum, declara: „*Am fost aici de încă două ori și de fiecare dată am văzut producții extraordinare. Anul acesta nivelul spectacolelor a fost extrem de ridicat. Noi nu avem în Marea Britanie festivaluri internaționale Shakespeare de valoarea acestuia, deși ar trebui să avem. Cred că ar exista o garanție pe termen lung că acest Festival va continua să existe dacă latura lui artistică se va conjuga cu latura turistică și cu beneficiile economice pe care el le-ar putea aduce.*” (*Cuvântul libertății*, 11–12 octombrie 2003).

Tot John Elsom, în articolul „*O pasiune a românilor: revizuirea clasicii*”, apărut în anul 2004 în revista americană de cultură *The World & I*, scria: „*De la Titus Andronicus la Hamlet, inspiratele producții teatrale românești imprimă clasicilor moralitate și pasiune. În România respectul pentru text coexistă cu libertatea de interpretare, așa încât ce pare a fi un Shakespeare standard se transformă pe neașteptate în ceva diferit. Am văzut Titus-ul lui Purcărete pentru prima oară la Teatrul Național Craiova, unde el a fost cândva regizor artistic. Așezată în partea de sud a României, Craiova a beneficiat în ultimii zece ani de un Festival Shakespeare unic în lume.*” (*The World & I*, 2004).

¹ În organizarea Teatrului Național „Marin Sorescu” Craiova, a Fundației „William Shakespeare” și, începând cu anul 2006 și a Centrului de Proiecte Culturale ARCUB București, are loc **Festivalul Internațional „Shakespeare”**, programat **la Craiova și în București**, capitala României. Festivalul a fost fondat în anul 1994, desfășurându-se la început din trei în trei ani, iar odată cu ediția a V-a din doi în doi ani, sub egida Ministerului Culturii, Primăriei și Consiliului General al Municipiului București, Prefecturii și Consiliului Județean Dolj, Primăriei și Consiliului Local Craiova, Uniunii Teatrale din România, Institutului Cultural Român și sub Înaltul Patronaj al Guvernului României, având drept sponsor principal tradițional Banca Comercială Română.

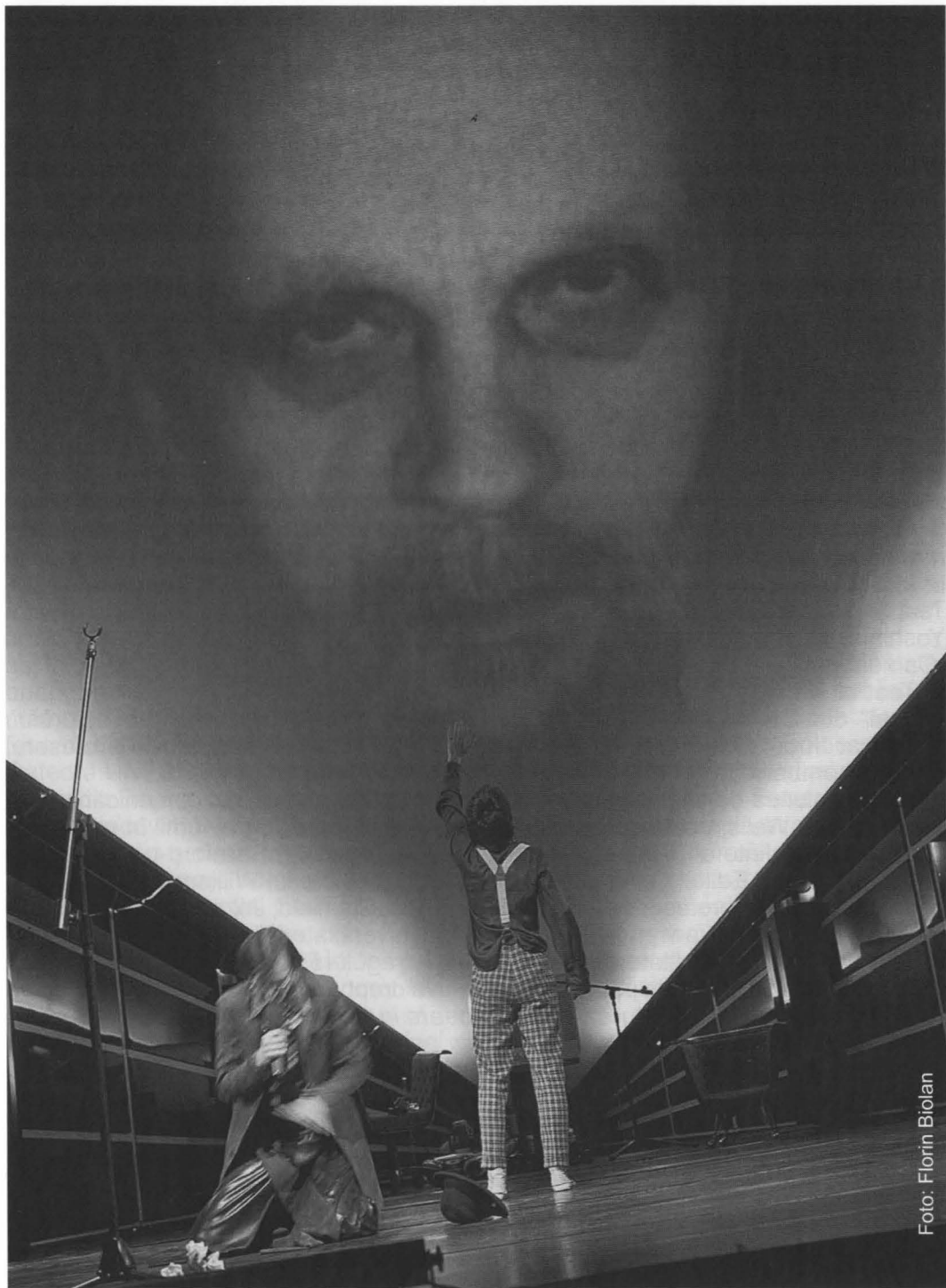

Foto: Florin Biolan

Hamlet de Shakespeare, regia Radu Alexandru Nica,
Teatrul Național „Radu Stanca”, Sibiu

Programele fiecăreia dintre edițiile de până acum ale Festivalului, mai ales ale ultimelor două, au fost de mare complexitate, Festivalul Internațional Shakespeare nedorind să rămână la nivelul simplei prezentări în fața publicului românesc a unora dintre cele mai noi și valoroase spectacole shakespeariene din întreaga lume, ci străduindu-se să devină o manifestare culturală amplă, un eveniment cu adevărat excepțional. Pe lângă spectacole, care au constituit de fiecare dată elementul de greutate al Festivalului, organizându-se nenumărate alte activități complementare, la fel de valoroase ca și spectacolele, având loc colocvii științifice, sesiuni de shakespeareologie, cu participarea unora dintre cei mai străluciți critici și istorici de teatru, shakespeareologi de faimă mondială, ateliere internaționale de teatrolgie, regie și arta actorului, destinate studenților și tinerilor absolvenți, proiecții cu înregistrări ale unor spectacole celebre, concerte simfonice și corale inspirate din creația shakespeariană, expoziții de scenografie, de artă plastică, fotografie și filatelie, traducându-se, editându-se și lansându-se importante cărți de teatru, în principal de shakespeareologie, dar și DVD-uri.

Desfășurată sub deviza „*Spectacole shakespeareene în viziuni paralele*“, **ediția din anul 2006** a reunit producții din Marea Britanie, Rusia, Lituania, Japonia, Olanda, Israel, Ungaria, Serbia și România, în majoritatea lor în două viziuni regizorale, aparținând unor directori de scenă de mare prestigiu. Au prezentat spectacole la Craiova și în București teatre și companii cunoscute, regizori dintre cei mai apreciați, printre care Declan Donnellan și Festivalul Internațional „Cehov“ de la Moscova, Oskaras Korsunovas și Teatrul Municipal din Vilnius, Silviu Purcărete, Teatrul Național „Marin Sorescu“ Craiova și Teatrul „Katona József“ din Budapesta, Yoshihiro Kurita și Teatrul „Ryutopia“ din Niigata, Japonia, Omri Nitzan și Teatrul „Cameri“ din Tel Aviv, John Ballanger și Teatrul „The Globe“ din Londra, Dejan Mijac și Teatrul Național Sârb din Novi Sad, Mark Beker și Teatrul „Noord Nederland Tonnel“ din Groningen, Olanda. Atelierul teatral internațional de arta actorului, organizat în colaborare cu Catedra UNESCO – ITI, a fost condus de profesorul David Chambers de la Yale University din Statele Unite ale Americii.

La Sesiunea de shakespeareologie din anul 2006 au susținut comunicări profesorul Stanley Wells, poate cel mai important shakespeareolog al lumii în momentul de față, Președinte al „Shakespeare Birthplace Trust“ din Stratford-upon-Avon și editor general al Ediției Oxford a *Operele complete* ale lui William Shakespeare, Michael Hattaway, profesor emerit la Universitatea Sheffield, Jozef de Vos de la Universitatea din Gent, Lawrence Guntner de la Universitatea Brunswick și mulți alții.

Entuziasmat de calitatea excepțională a întregului Festival, profesorul Michael Hattaway definea perioada petrecută la Craiova drept „*una magnifică, cu spectacole absolut uluitoare*“. În articolul său *Shakespeare in the New Europe*, acesta concluzionează: „*Abundența de talente autentice din această parte a Europei a fost formidabilă, o demonstrație că mult mai multe-s pe pământ și-n cer decât își închipuie Stratford-upon-Avon și Londra*“.

La rândul său, universitarul român Ștefan Oprea, scria în revista *Convorbiri literare*: „*Trei au fost aspectele care i-au asigurat Festivalului ținuta de remarcabil eveniment teatral internațional: valoarea spectacolelor, diversitatea manifestărilor complementare și autoritatea teoretică asigurată de specialiști în shakespeareologie, români și străini*.“

Pentru valoarea sa cu adevărat excepțională, Senatul Uniunii Teatrale din România a atribuit în anul 2007 cea mai înaltă dintre distincțiile pe care acest for le acordă în cadrul Galei Premiilor UNITER, Premiul de Excelență, Festivalului Internațional Shakespeare, fiind pentru prima și până acum unica dată în istoria Galei,

când o astfel de distincție este atribuită unei manifestări festivaliere și nu unei personalități.

Prin performanțele și unicitatea sa, cea mai valoroasă dintre edițiile de până acum ale Festivalului a fost însă **cea din anul 2008**.

Desfășurată sub genericul „*Mari regizori, mari spectacole, mari teatre ale Europei și ale lumii*“, aceasta a prilejuit organizatorilor izbânda, credem, unică de a reuni pe același afiș al unui festival internațional spectacole realizate de cei mai faimoși regizori ai lumii: Peter Brook, considerat un adevărat patriarh al regiei mondiale, Robert Wilson, poate cea mai completă și complexă personalitate teatrală a lumii, Declan Donnellan, Eimuntas Nekrosius, Lev Dodin și Silviu Purcărete, dar și un recital al celebrului actor britanic Michael Pennington, de la Royal Shakespeare Company, catalogat drept unul dintre cei mai mari interpreți ai rolului *Hamlet* din toate timpurile.

Dar Festivalul Shakespeare din 2008 nu a fost doar al marilor regizori, al marilor spectacole și teatre, ci, în egală măsură, și reuniunea marilor critici teatrali.

S-au aflat la Craiova, susținând comunicări în cadrul celor două zile ale Sesiunii de shakespeareologie, Președintele Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, Yun Cheol Kim, președinții de onoare John Elsom, George Banu și Ian Herbert, vicepreședintele Andrej Zurovski, secretarul general Michel Vaïs, Maria Șevțova, poate cel mai important sociolog teatral al lumii, Don Rubin, editorul monumentalei lucrări *Enciclopedia universală a teatrului mondial contemporan*, și numeroși alți critici și shakespeareologi din Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Canada, Japonia, Coreea, India, Franța, Germania, Belgia, Republica Moldova și România. Între toți aceștia a strălucit din nou profesorul emerit Stanley Wells, eminentă personalitate a shakespeareologiei mondiale.

Extrem de apreciate, mai ales de către istoricii și criticii de teatru din străinătate, au fost cele trei ateliere teatrale internaționale, de *teatrologie*, având drept îndrumător pe Lis Hellstrom Sweningson din Suedia, de *regie teatru*, coordonat de profesorul David Esrig și, mai ales, cel de *arta actorului*, organizat în colaborare cu Catedra UNESCO – ITI, cu participarea studenților de la universități și academii de teatru din Beijing, Shanghai, Seul, Tokyo, New Dehli, Lima, Sankt-Petersburg, Kiev, Sofia, Cracovia, București și Craiova, prin aceasta obiectivul declarat al Festivalului de a deveni o școală, un formator pentru tinerele generații, prinzând contur.

Într-o scrisoare adresată directorului Festivalului Shakespeare, Yun Cheol Kim, Președintele Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, menționa următoarele:

„*Minunatul dumneavoastră Festival m-a încântat enorm și vă mulțumesc din adâncul inimii pentru ospitalitatea generoasă și toate eforturile pe care le-ați făcut ca șederea mea și a colegilor mei la Craiova să fie atât de plăcută. Datorită dumneavoastră am avut șibilitatea să întâlnesc foarte mulți prieteni din România, precum și eminenți shakespeareologi și critici din întreaga lume. Eu personal nu vă pot mulțumi îndeajuns. Doresc de asemenea să vă transmit mii de mulțumiri din partea Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru pentru că ne-ați invitat în număr atât de mare în acest loc încântător, pentru a participa la atât de multe evenimente excepționale și a reprezenta o parte importantă a Festivalului.*

Am fost impresionat în mod deosebit de atenția acordată laturii educaționale, care este foarte importantă pentru viitorul teatrului. România a devenit și mai deosebită pentru mine și, de data aceasta, datorită dumneavoastră și Festivalului Shakespeare“

La rândul ei, sociologul, istoricul și criticul de teatru Maria Șevțova, profesor la Goldsmiths College University din Londra, declara: „*După părerea mea, acesta este unul dintre cele mai bune festivaluri din lume la care am participat vreodată*“.

În paginile sale din *România literară* reputatul critic de teatru român Marina Constantinescu a scris: „*Pentru Craiova, Festivalul Shakespeare este o deschidere fantastică. Și nu doar culturală. Pentru teatrul românesc, pentru spectatorii lui împătimiti, izbânda este remarcabilă! Și pe termen lung!*”

Alice Georgescu făcea următoarea remarcă în *Ziarul Financiar*: „*Festivalul Internațional Shakespeare a fost, prin calitatea excepțională a afișului său, superior nu numai tuturor celorlalte reuniuni scenice din România, ci, aș îndrăzni să afirm, chiar și comparativ, Festivalului Internațional George Enescu – și anume, prin densitatea sa valorică.*”

Cel care a fixat dimensiunea europeană a acestei ediții a Festivalului este istoricul și criticul de teatru George Banu, profesor la Universitatea Sorbona din Paris, în interviul acordat revistei de cultură *Mozaicul*: „*Cred că Festivalul Shakespeare de anul acesta este un eveniment de talie europeană, calitatea lui este indiscutabilă și selecția numelor care sunt aici confirmă acest lucru. De aceea, poate fi integrat în seria marilor festivaluri care au o temă sau au un profil; faptul de a consacra un festival Shakespeare în afara Angliei este o idee cu totul și cu totul excepțională, pentru că toți venim din el și ne întoarcem la el, dincolo de aventurile naționale sau temporale ale teatrului. Shakespeare este matricea modernă a teatrului european: din el ne hrănim și, a-l auzi regulat, mi se pare o terapie foarte bună pentru teatru oriunde în lume.*”

Ediția 2010 se dorește a fi una de excepție în peisajul teatral mondial atât prin tema sa „Shakespeare și noua realitate teatrală”, dar mai ales prin faptul că ea este consacrată în totalitate câtorva dintre cele mai importante spectacole cu piesa *Hamlet* realizate pe continentele lumii.

„**Constelația Hamlet**” este un proiect cultural extrem de ambițios, dar și ofertant. Prezentarea într-un festival a celui mai valoros text al literaturii dramatice universale, capodopera capodoperelor, în mai multe interpretări și viziuni regizorale, diferite, creează oamenilor de teatru dar și spectatorilor obișnuiți posibilitatea comparațiilor, a comentariilor, a dezbaterilor și polemicilor.

Marile idei care străbat de la un capăt la altul această excepțională piesă, nenumăratele replici cu valoare de maxime, învățămintele de istorie, filosofie, politică, morală, etc. ce se pot desprinde, motivează din plin opțiunea noastră.

Motto-ul ales, sub care se desfășoară toate manifestările cuprinse în amplul program al festivalului, este mai mult decât edificator:

„*Au luat-o razna vremurile.*”

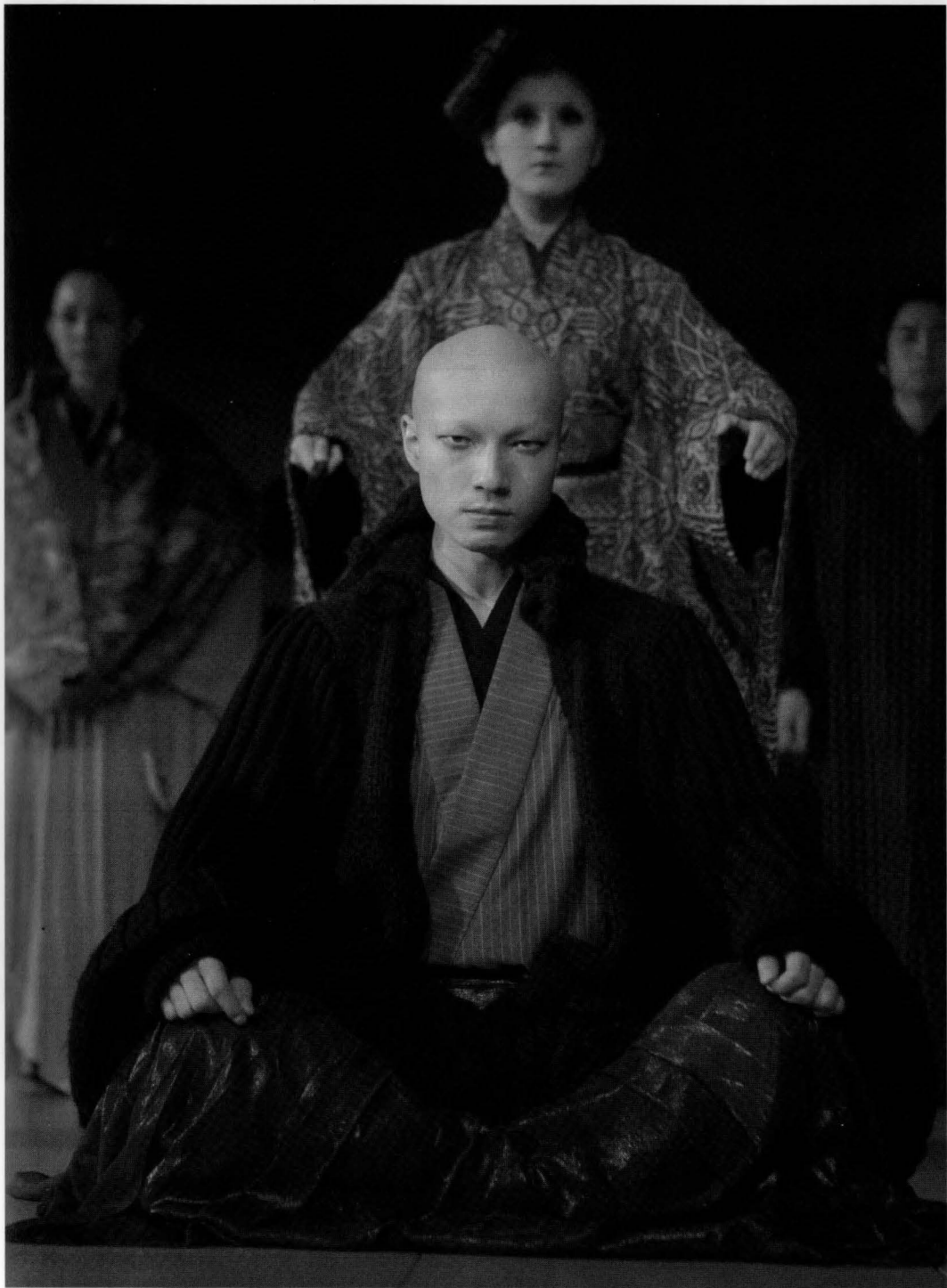
Cine, spre a le-ndrepta, m-a hărăzit

Pe mine?”

(*Hamlet*, Actul I, Scena 5)

Ediția a VII-a din primăvara anului 2010 și-a înscris în Program câteva dintre cele mai valoroase și novatoare viziuni regizorale cu piesa *Hamlet*, realizate de creatori aparținând în principal tinerei generații.

Urmează să fie prezentate în fața publicului românesc și a invitaților din străinătate spectacolele cu *Hamlet* de la Teatrul Schaubühne din Berlin, în regia lui Thomas Ostermeier, de la Teatrul Municipal din Vilnius, în direcția de scenă a lui Oskaras Korsunovas, Teatrul de Artă „Cehov” din Moscova (MHAT), realizat de Yuri Butusov, Teatrul Polski din Wrocław, montat de Monica Pecikiewicz, Teatrul Ryutopia din Niigata, Japonia, pus în scenă de Yoshihiro Kurita, Cia des Atores, din Rio de Janeiro, regizat de Enrique Diaz, „Rideau de Bruxelles”, în regia lui Frédéric Dussenne, „Factory Company” din Londra, realizat de Tim Carroll și

Hamlet de Shakespeare, regia Yoshihiro Kurita,
Teatrul Ryutopia din Niigata, Japonia

„Street Theatre Group“ din Miryang, Coreea de Sud, pus în scenă de Yun Taek-Lee. Un loc aparte în acest program îl ocupă prezentarea spectacolului *Hamlet*, regia Elisabeth Le Compte, realizat de celebra companie americană „The Wooster Group“, din New York, aceștia, la insistențele noastre, făcând efortul de a-și schimba întregul program de spectacole de la New York din primăvara anului 2010, pentru a putea participa la Festivalul Shakespeare din România.

Unul dintre cele mai importante obiective ale organizatorilor Festivalului a fost realizarea spectacolului *Hamlet – Un monolog*, în direcția de scenă a faimosului regizor american Robert Wilson, avându-i ca protagoniști pe actorul român Sorin Leoveanu, de la Teatrul Național „Marin Sorescu“ din Craiova și pe actrița poloneză Danuta Stenka. După o lungă corespondență și nenumărate tratative, marele regizor a fost de acord să pună în scenă în România, la Craiova, *Hamlet – Un monolog*, într-o concepție diferită de cea realizată de domnia sa în anul 1995 la Alley Theatre din Houston, când spectacolul, prezentat și la câteva mari festivaluri din Europa, a uluit pur și simplu lumea teatrală prin modernitatea lui. Deși extrem de costisitor, *Hamlet – Un monolog*, în regia lui Robert Wilson, poate fi un Proiect senzațional, fantastic, pentru România și teatrul românesc. Imposibilitatea obținerii de către Teatrul Național „Marin Sorescu“, în timp util, în această perioadă de prelungită criză economică și financiară, a fondurilor necesare producerii spectacolului, a făcut ca realizarea acestui excepțional proiect să fie amânată pentru o altă perioadă.

Înțelegând cât de importantă este prezența sa la această ediție, Robert Wilson va veni totuși la Craiova, Festivalul organizând, cu sprijinul „Change Performing Arts“ din Milano, o Întâlnire-spectacol cu domnia sa, cu exemplificări din *Hamlet – un monolog*, urmată de proiecția înregistrării spectacolului său de la Alley Theatre din Statele Unite.

Pe lângă marile spectacole *Hamlet* puse în scenă de apreciații regizori menționați mai sus, Festivalul a programat și prezentarea unor recitaluri, susținute de câțiva străluciți actori europeni.

Se propune, ca moment important al Programului, realizarea, cu concursul Filarmonicii „Oltenia“ Craiova, a unui concert simfonic, *Hamlet în creația muzicală*, cuprinzând lucrări inspirate de această excepțională piesă shakespeareană, concert dirijat de Alan Tongue, din Marea Britanie.

Se dorește organizarea, împreună cu Catedra UNESCO – ITI, a unui nou atelier studentesc de arta actorului, continuare a foarte buneii colaborări realizate la ultimele două ediții, la care să participe studenți ai unor universități, academii și facultăți de teatru din mai multe țări, iar împreună cu Catedra de Teatrologie, Management cultural și Jurnalism teatral din cadrul UNATC se va organiza atelierul de teatrologie, la care vor participa studenți selectați de la secțiile de teatrologie ale tuturor facultăților din țară. Tot împreună cu UNATC se va organiza și atelierul de regie-teatru.

O atenție deosebită va fi acordată și de această dată Sesiunii de shakespeareologie, organizată în colaborare cu Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, cu participarea unor faimoși shakespeareologi ai lumii.

În același timp, se va desfășura un Seminar de traductologie, condus de cunoscutul shakespeareolog Michael Dobson, autor sau coordonator a numeroase volume, printre care și un excepțional Dicționar Shakespeare, editat împreună cu profesorul Stanley Wells, apărut la Oxford University Press, avându-l alături pe importantul shakespeareolog german Lawrence Guntner.

Va continua operațiunea de traducere, editare și lansare a unor importante cărți.

Foto: Katarzyna Paletko

Hamlet de Shakespeare, regia Monika Pecikiewici, Teatrul Polski din Wrocław, Polonia

Trebuie menționată, înainte de toate, apariția unei noi traduceri a piesei *Hamlet*, marcându-se prin aceasta începutul realizării unor noi echivalențe românești a operei lui William Shakespeare de către o echipă coordonată de profesorul universitar George Volceanov, serie ce urmează să apară la Editură „Art” din București, dorindu-se ca traducerea și editarea întregii opere să fie finalizată până în anul 2016, când se împlinesc 400 de ani de la moartea lui William Shakespeare și când va avea loc și cea de-a X-a ediție a Festivalului Internațional Shakespeare.

În colaborare cu Editura „The Edwin Mellen Press” din Marea Britanie va fi lansat în cadrul Festivalului volumul *As a stranger give it welcome: Romania's Hamlet between 1808 and 2008* de Nicoleta Cinpoes, lector la Universitatea Worcester, o istorie cuprinzătoare a traducerilor și spectacolelor *Hamlet* din România, aflat în curs de apariție la editura britanică sus-amintită.

Vor fi organizate mai multe expoziții: de scenografie, artă plastică, artă fotografică și filatelie, intenționându-se, printre altele, determinarea apariției unui bloc filatelic care să reproducă imagini cu cei mai importanți interpreți ai rolului Hamlet din întreaga istorie a teatrului românesc.

Avem convingerea că, dacă va putea fi realizată așa cum a fost gândită și proiectată, ediția a VII-a a Festivalului Internațional Shakespeare are toate șansele să se constituie într-un eveniment cultural de importanță europeană și mondială, fiind, după știința noastră, prima manifestare festivalieră din lume dedicată în totalitate celui mai important text al literaturii dramatice universale.

„Constelația *Hamlet*” este un Proiect cultural de mare cutezanță, dar care, finalizat integral, poate face să se vorbească în termenii cei mai elogiși despre teatrul și arta românească, despre România.

Pentru a putea fi realizat la altitudinea dorită, Festivalul are nevoie de o susținere pe măsură, el trebuie să obțină finanțări din cât mai multe surse, de la Guvernul României, Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Primăria și Consiliul General al Municipiului București, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului, Institutul Cultural Român, Uniunea Teatrală din România, Consiliul Județean Dolj, Primăria și Consiliul Local Craiova, dar și din partea unui grup cât mai mare de sponsori.

Bugetul general al Festivalului se estimează la aproximativ 1.500.000 de Euro, sumă apropiată de cea care a fost necesară și pentru desfășurarea ediției din 2008.

Pentru cei care au gândit, au trudit și alcătuit, timp de peste un an, cu un efort de multe ori supraomenesc, acest Program al Festivalului, armonizându-l în toate componentele sale, o nerealizare a lui ar fi un eșec de mari dimensiuni, extrem de dureros, putând duce la pierderea unei credibilități pe plan european și mondial, atât de greu câștigată.

Nu ascundem că nădăduim să beneficiem de o atenție și grijă sporită în organizarea Festivalului, mai ales la ediția viitoare, când problemele financiare cu care ne vom confrunta vor fi probabil greu de surmontat fără un sprijin conjugat al tuturor celor care pot pune umărul la ridicarea acestei ample construcții artistice, care este Festivalul Internațional Shakespeare.

Suntem convinși că despre „Constelația *Hamlet*” se va scrie ca despre „o mare idee europeană”, cum de altfel a și definit eminentul teatrolog George Banu Programul ediției a VII-a a Festivalului.

Avem cutezanța să afirmăm că cea de-a VII-a ediție, prin unicitatea ei, mai mult decât toate edițiile de până acum și poate decât toate celelalte manifestări culturale similare din țara noastră, poate contribui la fixarea României pe harta artistică a lumii, că ecourile ei vor avea o rezonanță mondială de lungă durată.